

An Examination of Lexon Cryptocurrency from the Perspective of Criminal Law and Islamic Jurisprudence with Emphasis on the Teachings of Imam Reza (A.S.)

Mohammad Yari¹ | Morteza Fathi²

1. Master's student, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran. (Corresponding Author) Email: mohammad.yari@stu.qom.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran.

Article info

Abstract

Article type:

Research Article

Received:

2 November 2024

In Revised form:

29 December 2024

Accepted:

17 January 2025

Published:

26 February 2025

In recent years, the phenomenon of pyramid schemes has become a significant economic and social problem due to their increasing proliferation. A modern example of this phenomenon is the cryptocurrency known as “Luxon,” which has gained notoriety in Iran, while the true identity of its founders and their place of residence remain unknown. Pyramid schemes are essentially a deviant form of unethical network marketing and have fundamental differences from legitimate and lawful network marketing. Both often operate under the guise of companies with specific structures, but the economic effects and consequences of pyramid activities create significant problems for the economic systems of countries. The fundamental issue in this context is examining the approach of Iranian criminal law and Islamic jurisprudence towards cryptocurrencies, including Luxon. Research conducted using a descriptive-analytical method indicates that the majority of jurists and grand religious authorities have explicitly, or as a precautionary principle, issued rulings prohibiting transactions involving digital currencies. In contrast, some authorities have deemed it permissible provided these transactions do not contravene current national laws. From a criminal law perspective, the legislature’s response to this phenomenon first occurred in 2005 by criminalizing it through the “Single Article Added to the Law on Punishment of Disruptors of the Country’s Economic System”. According to this regulation, the material element of the crime includes establishing, accepting agency for, and recruiting members for a company or group with the aim of earning income from the increase in members, and its mental element is considered the knowledge and intent to commit the criminal act.

Keywords: Network Marketing, Pyramid Scheme, Luxon Cryptocurrency, Economic System, Razavi Teachings.

Reference: Yari, Mohammad & Fathi, Morteza. (2024). An Examination of Lexon Cryptocurrency from the Perspective of Criminal Law and Islamic Jurisprudence with Emphasis on the Teachings of Imam Reza (A.S.). *Imam Reza (A.S.) and Contemporary Sciences*. 2(6). 96-127.

Publisher: Imam Reza (A.S.) International University

DOI: <https://doi.org/10.22034/ijs.2025.428563.11>

1. Introduction

In recent years, pyramid schemes disguised as financial and technological innovations have become a complex problem in the economic and social spheres. The emergence of “cryptocurrencies” as a novel phenomenon has paved the way for fraudulent schemes, with “Lexon Cryptocurrency” being a concrete and dangerous example in Iran. This scheme, by promising huge and guaranteed profits, managed to attract thousands of people and cause extensive financial losses. The central issue of this research is a multi-dimensional analysis of this phenomenon from the dual perspectives of “Iranian Criminal Law” and “Imami Jurisprudence,” based on the hypothesis that Lexon is not only an organized economic crime but is also considered a void (*batil*) and forbidden (*haram*) activity from a Sharia perspective. In this endeavor, the economic teachings of Imam Reza (A.S.) are emphasized as a guiding light for analyzing and inferring the jurisprudential ruling. The main question is: What is the approach of Iranian criminal law and Islamic jurisprudence towards a phenomenon like Lexon cryptocurrency, and how can the teachings of Imam Reza (A.S.) provide a value framework for this analysis?

2. Objectives

This research was conducted with the general aim of “explaining the criminal nature of Lexon cryptocurrency and analyzing its jurisprudential ruling based on Razavi teachings,” and with the following specific objectives:

- To explain the fundamental distinctions between healthy and unhealthy network marketing and identify the place of pyramid schemes within this classification.
- To analyze the structure, claims, and validation indicators of the Lexon project as an objective case study.
- To identify, analyze, and apply criminal charges compatible with Lexon’s activities within the Iranian criminal justice system (such as fraud, disruption of the economic system, and corruption on earth).
- To infer the jurisprudential ruling on transactions related to Lexon, citing established jurisprudential principles (such as the negation of *sabil* [dominance for disbelievers over believers], unlawful consumption of wealth, the principle of causing loss, and respect for Muslims’ property) and explaining the viewpoint of Imam Reza (A.S.) in this regard.
- To examine the jurisdiction of competent judicial authorities for addressing these

crimes and analyze recent legislative developments regarding the jurisdiction of the Revolutionary Court.

3. Methodology

In terms of purpose, this research falls under “fundamental-applied” studies, as it both develops the frontiers of knowledge in the fields of economic criminal law and transactional jurisprudence (fiqh al-mu’amalat) and provides practical solutions for confronting a concrete problem. Regarding data collection method, it is a “library” research. The required data was gathered through an in-depth study of the following sources:

-Primary Legal Sources: Enacted laws (especially the Islamic Penal Code, the Law on Punishment of Disruptors of the Country’s Economic System, and the Law on Aggravation of Punishments for Embezzlement, and Fraud), unifying precedents of the Supreme Court (specifically Precedent No. 842 dated 26/10/1402 SH), and advisory opinions from the General Directorate of Legal Affairs of the Judiciary.

-Primary Jurisprudential Sources: The Holy Quran, narrations from the Infallibles (A.S.), particularly hadiths attributed to Imam Reza (A.S.) in reliable books such as ‘Uyun Akhbar al-Rida and Al-Kafi, fatwas from grand religious authorities (maraji’), and deductive jurisprudential books.

-Secondary Sources: Books, scientific-research articles, theses, and reliable reports in the fields of cryptocurrencies, pyramid schemes, and economic criminal law.

-Indirect Field Data: Utilizing field reports from reliable news agencies (such as Fars News Agency) regarding the statistics of victims and Lexon’s modus operandi. The data analysis method is “descriptive-analytical,” and the research is conducted within the framework of three main theoretical pillars: the “Theory of Economic Criminal Policy” to explain the causes of expansion and methods of confrontation, the “Legal Theory of Disrupting the Economic System” for analyzing criminalization, and the “Jurisprudential-Economic Framework based on principles governing transactions” for inferring the Sharia ruling.

4. Findings

The precise investigations of this research led to several key findings in both legal and jurisprudential domains. Legal findings include:

-Criminal Nature of Lexon: Activity within the Lexon framework clearly falls under “Note (Z) of Article 1 of the Law on Punishment of Disruptors of the Coun-

try's Economic System." The material element of this crime includes establishing, accepting agencies, and recruiting members with the aim of earning income solely through network expansion without any productive economic activity.

-Application of Other Criminal Charges: In cases where deceptive means were used to mislead people, the act also qualifies as traditional "fraud" (according to Article 1 of the Law on Aggravation of Punishments for... Fraud). On a very large scale that structurally disrupts the country's economic order, considering the scale of damage and the number of victims, the application of the severe charge of "corruption on earth" (according to Article 286 of the Islamic Penal Code) is not improbable.

-Evolution in Jurisdiction: According to Unifying Precedent No. 842 by the General Board of the Supreme Court, all crimes subject to the Law on Disrupting the Economic System – regardless of the severity of the effect or intent to oppose the system – fall under the exclusive jurisdiction of the "Revolutionary Court." This precedent indicates the judicial resolve for a decisive and unified confrontation with such crimes.

Jurisprudential findings centered on Razavi teachings include:

-Exemplification of Unlawful Consumption of Wealth and Usury: The huge profits for a small minority in Lexon are directly funded from the losses of the majority of members, without any real economic backing or productive activity. This mechanism is a clear example of "unlawful consumption of wealth" and "usury." Imam Reza (A.S.) explicitly emphasized the prohibition of usury and any unlawful acquisition of wealth.

-Violation of the Principle of Nafy al-Sabil: Citing the noble verse "And Allah will never grant the disbelievers a way [to dominance] over the believers" and Imam Reza's (A.S.) emphasis on the economic independence of Muslims, activity on anonymous platforms outside the control of the Islamic government, which paves the way for the influence and economic domination of foreigners, is forbidden.

-The Principle of Causing Loss (Itlaf) and Squandering Wealth (Ida'at al-Mal): Causing widespread damage and the dissipation of people's capital in this scheme exemplifies "causing loss" and "squandering wealth." In a hadith, Imam Reza (A.S.) states that God abhors the squandering of wealth.

-The Principle of Respect for Muslims' Property: The unbalanced entry of unbacked virtual currency into the community's economy can lead to sectoral inflation and class disparity, infringing upon the financial rights of the general Muslim

public, which violates the principle of respect for Muslims' property.

The legal and jurisprudential analyses in this research are so aligned and complementary that they lead to the ruling that activity in schemes like Lexon is illegal, un-Islamic, and irrational. The teachings of Imam Reza (A.S.), serving as a bridge between these two domains, have provided a solid value framework for this conclusion.

5. Conclusion

This research concluded that Lexon cryptocurrency is a phenomenon situated at the intersection of “organized economic crime” and “void religious transaction.” This scheme, by exploiting financial ignorance, people's greed, and regulatory gaps, not only causes massive economic losses but also undermines public trust in the financial system and intensifies grounds for corruption and inequality.

Judicial-Legislative Suggestions: Enacting more transparent laws in the domain of digital assets, decisive enforcement of issued verdicts, and expediting the process of victim asset recovery.

Cultural-Preventive Suggestions: Designing and implementing national programs to enhance the financial and economic literacy of the public through cooperation with national media, the Ministry of Education, and governmental institutions. Explaining the scope of Sharia rulings related to emerging transactions and the risks of investment in the form of seminary and university courses.

Suggestions for Future Research: A comparative study of the approaches of other Islamic countries in regulating cryptocurrencies, and research on the capacities of blockchain technology for transparency and prevention of financial fraud.

In summary, effective confrontation with this pernicious phenomenon requires national resolve and a “multi-layered” approach comprising decisive judicial action, intelligent and active supervision by regulatory bodies, and, most importantly, public awareness and cultural-economic immunization of society.

مجلس شورای اسلامی ایران
کمیته تخصصی حقوق کیفری

بررسی رمز ارز لاکسون از دیدگاه حقوق کیفری و فقه اسلامی با تاکید بر تعالیم امام رضا علیه السلام

محمد یاری^{۱*} | مرتضی فتحي^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران. (نویسنده مسئول)
Email: mohammad.yari@stu.qom.ac.ir

۲. استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

در سال‌های اخیر، پدیده شرکت‌های هرمی با گسترش روزافزون خود به یکی از معضلات اقتصادی و اجتماعی تبدیل شده است. از جمله مصادیق نوین این پدیده می‌توان به رمزارز موسوم به «لاکسون» اشاره کرد که در ایران نیز شهرت یافته است؛ در حالی که هویت واقعی بنیان‌گذاران آن و محل اقامت ایشان همچنان نامشخص باقی مانده است. شرکت‌های هرمی در حقیقت گونه‌ای انحراف یافته از بازاریابی شبکه‌ای غیر سالم به شمار می‌آیند و تفاوت‌های بنیادینی با بازاریابی شبکه‌ای مشروع و قانونی دارند. هر دو معمولاً در قالب شرکت‌هایی با ساختار خاص فعالیت می‌کنند، اما آثار و پیامدهای اقتصادی ناشی از فعالیت‌های هرمی، مشکلات قابل توجهی را برای نظام اقتصادی کشورها ایجاد می‌نماید. مسئله اساسی در این زمینه، بررسی رویکرد حقوق کیفری ایران و فقه اسلامی نسبت به رمزارزها از جمله لاکسون است. از منظر حقوق کیفری، واکنش قانونگذار به این پدیده نخستین بار در سال ۱۳۸۴ و از طریق جرم‌انگاری در قالب «ماده واحده الحاقی به قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور» صورت گرفت. بر اساس این مقرر، عنصر مادی جرم شامل تأسیس، پذیرش نمایندگان و عضوگیری در شرکت یا گروه به منظور کسب درآمد ناشی از افزایش اعضا بوده و عنصر روانی آن نیز علم و عمد در ارتکاب رفتار مجرمانه محسوب می‌شود.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۸/۱۲

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۹/۲۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۰/۱۷

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۲/۰۸

کلیدواژه‌ها: بازاریابی شبکه‌ای، شرکت هرمی، رمز ارز لاکسون، نظام اقتصادی، تعالیم رضوی.

استناد: یاری، محمد؛ فتحي، مرتضی. (۱۴۰۳). بررسی رمز ارز لاکسون از دیدگاه حقوق کیفری و فقه اسلامی با تاکید بر تعالیم امام رضا علیه السلام. امام رضا علیه السلام و علوم روز. ۲(۶). ۹۶-۱۲۷.
ناشر: دانشگاه بین المللی امام رضا علیه السلام

Doi: <https://doi.org/10.22034/ijs.2025.428563.1193>

۱. بیان مسئله

بازاریابی شبکه‌ای نزدیک به یک قرن پیش به‌عنوان پدیده‌ای اقتصادی - بازرگانی مطرح گردید. این شیوه بازاریابی به دو نوع «سالم» و «ناسالم» تقسیم می‌شود. نوع سالم آن به تولیدکنندگان یاری می‌رساند تا محصولات خود را به‌طور مستقیم به مصرف‌کنندگان عرضه کنند و در نتیجه، زمینه اشتغال‌زایی و شکوفایی اقتصادی را فراهم می‌آورد (صحرائیان، ۱۳۸۴، ص ۳۰). در مقابل، نوع ناسالم بازاریابی شبکه‌ای پیامدهای منفی اقتصادی، اجتماعی و حتی فرهنگی به همراه دارد؛ از جمله خروج ارز از کشور، افزایش بیکاری، فروپاشی بنیان خانواده‌ها، ترویج روحیه تن‌پروری و ایجاد توهم دستیابی به ثروت‌های هنگفت بدون تلاش و کار واقعی (نباتی، ۱۳۸۵، ص ۱۰۵). شرکت‌های هرمی در زمره همین بازاریابی شبکه‌ای ناسالم قرار می‌گیرند.

گفته می‌شود مؤسسان رمزارز لاکسون^۱، که نمونه‌ای از یک طرح هرمی است، در ایران و کشور غنا فعالیت داشته و اقدام به جمع‌آوری پول مردم کرده‌اند. به‌عنوان مثال، تنها در استان ایلام، به گفته دادستان این شهر، تعداد متضرران به بیش از ۴۰ هزار نفر می‌رسد (خبرگزاری فارس، ۱۴۰۲/۰۷/۱۲). اکنون این پرسش مطرح می‌شود که رویکرد حقوق کیفری ایران و فقه اسلامی در قبال رمزارزها چگونه است؟

در روایتی از امام رضا علیه‌السلام که از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نقل شده، آمده است: «لَيْسَ مَنَّا مَنْ عَشَّ مُسْلِمًا أَوْ ضَرَّهُ أَوْ مَأْكْرَهُ؛ هر کس مسلمانی را فریب دهد، به او زیان برساند یا او نیرنگ کند، از ما نیست» (حکیمی، ۱۳۸۱، ص ۷۵). در طرح رمزارز لاکسون، شمار زیادی از مردم متحمل زیان شده و سرمایه خود را از دست داده‌اند. همچنین، از امام رضا علیه‌السلام در باب ربا چنین نقل شده است: «اعْلَمْ - يَرْحَمَكَ اللهُ - أَنَّ الرِّبَا حَرَامٌ سُحْتٌ، مِنَ الْكِبَائِرِ وَ مِمَّا قَدْ وَعَدَ اللهُ عَلَيْهِ النَّارَ فَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهَا، وَ هُوَ مُحَرَّمٌ عَلَى لِسَانِ كُلِّ نَبِيٍّ وَ فِي كُلِّ كِتَابٍ؛ خدایت رحمت کند! بدان که ربا حرام و از گناهان کبیره است و خداوند بر ارتکاب آن وعده آتش داده است، پس به خدا از آن پناه می‌بریم. همانا ربا در سخن هر پیامبری و در هر کتاب آسمانی حرام شده است» (علی بن موسی، ۱۴۰۶، ص ۲۵۶). رمزارز لاکسون علاوه بر اینکه موجب زیان بسیاری از مردم شده، در مقابل، برای عده‌ای اندک نیز بدون انجام کار مفید و مولد، سودهای کلانی به همراه داشته که مصداق بارز «اکل مال به باطل» محسوب می‌شود.

بر این اساس، ساختار این مقاله به شرح زیر طراحی شده است: بخش اول: به تبیین بازاریابی شبکه‌ای سالم و ناسالم و شناخت طرح‌های هرمی اختصاص دارد. بخش دوم: به تحلیل ماهیت رمزارز لاکسون و میزان سوددهی ادعایی آن می‌پردازد. بخش سوم: به بررسی جرائم، مجازات‌های مقرر، صلاحیت مرجع رسیدگی‌کننده و تطبیق مصادیق با عناوین مجرمانه می‌پردازد.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در حوزه رمزارزها از منظر فقهی و حقوقی در سال‌های اخیر انجام شده است که هر یک از زوایای مختلف به این پدیده نوظهور پرداخته‌اند. در حوزه فقه اسلامی: مطالعات فقهی عمدتاً بر تحلیل ماهیت رمزارزها و تطبیق آن با قواعد پایه فقه معاملات متمرکز بوده‌اند. برای نمونه بیاتی، جاودان و زمانیان (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی فقهی رمزارزها با تمرکز بر اشکالات ناشی از واحد مبادله‌بودن و ساختار الکترونیکی آنها»، به چالش‌های بنیادین رمزارزها به عنوان پول و وسیله مبادله پرداخته و ایراداتی همچون فقدان پشتوانه، نوسانات شدید و عدم نظارت شرعی را از موانع اساسی مشروعیت آنان برشمرده‌اند. آزادانی و ذلیخائی (۱۴۰۲) در پژوهشی دیگر با عنوان «بررسی ماهیت رمزارز و برخی چالش‌های فقهی آن»، با تمرکز بر ماهیت اعتباری و غیرفیزیکی رمزارزها، به بررسی ادله قائلان به حرمت و حلیت پرداخته و نتیجه گرفته‌اند که این پدیده در شرایط کنونی از منظر بسیاری از فقها با موانع مشروعیت‌سنجی مواجه است. در سطحی خاص‌تر، نخجوانی (۱۴۰۱) در مقاله «مصادیق سنجی فعل قمار بر ابعاد رمزارز از منظر فقه و حقوق»، استدلال نموده که نوسانات شدید و غیرقابل پیش‌بینی و نیز سیستم‌های معاملاتی مبتنی بر شانس، می‌تواند مصادیقی از قمار بودن معاملات رمزارزی را محقق سازد. همچنین، ارزانیان (۱۳۹۹) در تحقیق خود با عنوان «بررسی تحلیلی معاملات بر پایه ارز دیجیتال» از منظر فقه امامیه و نقش زنجیره بلوکی، اگرچه به طور کلی به تحلیل فقهی رمزارزها پرداخته‌اند، اما تمرکز اصلی آنان بر فناوری زیرساختی (بلاکچین) و تفکیک ماهوی آن از خود رمزارز بوده است.

در حوزه حقوق کیفری: در این عرصه، پژوهش‌ها بیشتر بر شناسایی خلأهای تقنینی، چالش‌های اثباتی و تطبیق عناوین مجرمانه موجود بر فعالیت‌های مرتبط با رمزارزها معطوف بوده است. مبینی زاد و جزائری (۱۴۰۱) در مقاله «بررسی ماهیت حقوقی، چالش‌ها و عناوین مجرمانه مرتبط با رمزارز در حقوق ایران»، به تبیین این موضوع پرداخته‌اند که چگونه عناوینی

چون کلاهبرداری، اخلال در نظام اقتصادی و حتی افساد فی الارض می‌توانند بر فعالیت‌های غیرقانونی در این حوزه منطبق گردند. از منظر بین‌المللی نیز رحیمی و شریفیان (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «موقعیت رمز ارزهای دیجیتال در نظام ملی و بین‌المللی»، به تحلیل رویکردهای تقنینی مختلف کشورها و نهادهای بین‌المللی پرداخته و ضعف چارچوب‌های نظارتی در ایران را مورد اشاره قرار داده‌اند.

با وجود غنای تحقیقات پیشین، بررسی دقیق و مورد پژوهی شده یک رمزارز خاص و عینی با ویژگی‌های طرح هر می آشکار -همچون «لاکسون»- در تقاطع حقوق کیفری و فقه اسلامی، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. عمده پژوهش‌های موجود به تحلیل کلیت رمزارزها پرداخته‌اند و کمتر به مطالعه مصداقی یک پدیده جرم‌زای عینی با تمامی ابعاد فنی، اقتصادی و اجتماعی آن اقدام نموده‌اند. افزون بر این، تأکید ویژه بر تعالیم امام رضا علیه‌السلام به عنوان چارچوب ارزشی حاکم بر تحلیل فقهی، و نیز تحلیل دقیق همپوشانی عناوین مجرمانه (مانند کلاهبرداری، اخلال در نظام اقتصادی و افساد فی الارض) و صلاحیت‌های مراجع رسیدگی‌کننده با استناد به آرای وحدت رویه جدید، از جمله نوآوری‌های ممتاز این پژوهش به شمار می‌آید. بنابراین، این مقاله با تمرکز بر مطالعه موردی «لاکسون»، در صدد است تا شکاف میان نظریه‌های کلی فقهی-حقوقی و مصداق عینی جرم‌زای این پدیده را پر نماید.

۳. چارچوب نظری و روش پژوهش

این پژوهش در تحلیل خود از پدیده «لاکسون» بر سه رکن نظری اصلی تکیه دارد که در یک مدل تحلیلی تلفیقی قرار می‌گیرند:

۱. **نظریه کیفرشناسی اقتصادی:** این چارچوب نظری بر این اصل استوار است که جرائم اقتصادی ساختاریافته، مانند طرح‌های هر می، نه تنها به قصد سود فردی، بلکه در بستری از ضعف نظارتی، شکاف اطلاعاتی و آسیب‌پذیری اقتصادی جامعه شکل می‌گیرند. بر اساس این نظریه، واکنش کیفری مؤثر باید بتواند همزمان به بازدارندگی (با مجازات سرشاخه‌ها)، جبران‌خواهی (استرداد اموال قربانیان) و ایمن‌سازی نظام اقتصادی (از طریق تقویت نهادهای ناظر) پردازد. در این پژوهش، از این نظریه برای تبیین علل گسترش لاکسون و تحلیل کفایت واکنش‌های تقنینی ایران استفاده می‌شود.

۲. **نظریه حقوقی «اخلال در نظام اقتصادی»:** این نظریه که در حقوق کیفری اقتصادی ایران نهادینه شده است، بر این مبنا استوار است که برخی از افعال، صرف نظر از نتیجه خاص

زیانبار برای افراد، به دلیل ماهیت و گستره عمل، نظام اقتصادی کشور را به عنوان یک «کل» هدف قرار داده و امنیت و ثبات آن را خدشه‌دار می‌سازند.

۳. چارچوب فقهی-اقتصادی مبتنی بر قواعد ناظر بر معاملات: این چارچوب، که هسته مرکزی تحلیل فقهی این پژوهش را تشکیل می‌دهد، بر چند قاعده کلیدی «نفی سبیل» و «حرمت اکل مال به باطل» و «لاضرر» استوار است. به طور خاص، تعالیم امام رضا علیه‌السلام در باب حرمت ضرر رساندن به مسلمانان، حرمت ربا و تأکید بر کسب روزی حلال و عادلانه، به عنوان چراغ راهی برای تفسیر و تطبیق این قواعد کلان بر مصداق عینی لاکسون مورد استناد قرار می‌گیرد.

این پژوهش از لحاظ هدف، از نوع تحقیقات بنیادی-کاربردی است که به توسعه مرزهای دانش در حوزه حقوق کیفری و فقه اقتصادی (بعد بنیادی) و ارائه راهکارهای عملی برای مقابله با پدیده‌ای عینی (بعد کاربردی) می‌پردازد. از لحاظ روش گردآوری داده‌ها، یک تحقیق کتابخانه‌ای محسوب می‌شود. داده‌های مورد نیاز این پژوهش از طریق مطالعه و فیش‌برداری از منابع زیر گردآوری شده است:

۱. منابع اولیه حقوقی: قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی (به ویژه قانون مجازات اسلامی، قانون مجازات اخلاک‌گران در نظام اقتصادی کشور و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری)، آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور و نظریات مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضائیه. ۲. منابع اولیه فقهی: قرآن کریم، روایات معصومین علیهم‌السلام به ویژه احادیث منسوب به امام رضا (علیه‌السلام) در کتب معتبر حدیثی، استفتائات مراجع تقلید و کتب فقهی استدلالی. ۳. منابع ثانویه: کتاب‌ها، مقالات علمی-پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و گزارش‌های معتبر در حوزه رمزارزها، شرکت‌های هرمی، حقوق کیفری اقتصادی و فقه المعاملات. ۴. داده‌های میدانی غیرمستقیم: استفاده از گزارش‌های خبرگزاری‌های رسمی (مانند فارس) در مورد آمار متضرران و نحوه عملکرد لاکسون در استان‌های مختلف.

۴. مفهوم شناسی

۴-۱. بازاریابی شبکه‌ای

بازاریابی شبکه‌ای سالم به‌عنوان یکی از شیوه‌های نوین و کارآمد در عرصه بازاریابی، جایگاهی مهم در نظام اقتصادی دارد و ممنوعیت مطلق آن نه منطقی است و نه قابل دفاع. در این نوع بازاریابی، تولیدکننده برای عرضه و فروش محصولات خود از ظرفیت مشتریانی بهره می‌گیرد که تمایل دارند در فرآیند فروش مشارکت کنند. بدین ترتیب، تولیدکننده

علاوه بر فروش کالا به میزان نیاز مصرف کننده، مقدار بیشتری از محصول را نیز در اختیار او قرار می‌دهد تا از طریق فروش به سایر مصرف کنندگان، سودی کسب نماید. افزون بر این، مشتریان می‌توانند افراد دیگری را که علاقه‌مند به همکاری در فروش هستند به شرکت معرفی کنند و در نتیجه، از محل فروش‌های انجام شده توسط آنان نیز سهمی از سود دریافت کنند (قاسم‌زاده، ۱۳۸۴، ص ۲). فعالیت شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای سالم در اغلب کشورهای پیشرفته صنعتی و همچنین کشورهای تازه صنعتی شده، امری قانونی و پذیرفته شده است (صحرائیان، ۱۳۸۴، ص ۲۸). به بیان دیگر، همان‌گونه که در سایر حوزه‌های اقتصادی امکان سوءاستفاده وجود دارد، در این شیوه نیز احتمال انحراف و بهره‌برداری نادرست از سازوکارهای آن مطرح است. با این حال، حذف کامل این پدیده و اعلام ممنوعیت کلی آن، نه تنها راه حل مناسبی محسوب نمی‌شود بلکه اقدامی غیرعقلانی و غیرکارآمد خواهد بود. بنابراین، وظیفه اقتصاددانان و حقوقدانان آگاه جامعه آن است که با طراحی سازوکارها و مکانیسم‌های نظارتی دقیق، زمینه سوءاستفاده‌های احتمالی را به حداقل رسانده و از این ابزار اقتصادی که می‌تواند به رونق بازار و افزایش کارایی نظام توزیع کمک کند در مسیر صحیح بهره‌برداری نمایند (صحرائیان، ۱۳۸۴، ص ۳۱-۳۲).

در مقابل بازاریابی شبکه‌ای سالم، نوع ناسالم آن نیز وجود دارد که تعاریف متعددی برای آن ارائه شده است. به نظر می‌رسد جامع‌ترین تعریف توسط «بنیاد آموزش فروش مستقیم آمریکا» (DSEF) بیان گردیده است که معتقد است «شرکت‌ها و مؤسسات بازاریابی شبکه‌ای ناسالم، نهادهایی غیرقانونی هستند که در آن‌ها تعداد زیادی از افراد در سطوح پایین هرم، مبالغی را به نفع شمار اندکی از افراد در سطوح بالای هرم پرداخت می‌کنند. هر عضو جدید نیز برای دستیابی به موقعیتی در رأس هرم و کسب سود ناشی از پرداخت‌های اعضای بعدی، ناگزیر از پرداخت وجه است (www.dsef.org).

به طور کلی، برای شناخت بهتر انواع بازاریابی شبکه‌ای ناسالم می‌توان آن‌ها را به دو دسته تقسیم کرد: الف) بدون ارائه محصول و ب) همراه با ارائه محصول (عطارزاده، ۱۳۹۲، ص ۵). در بازاریابی شبکه‌ای ناسالم بدون ارائه محصول، هیچ‌گونه کالا یا خدمتی عرضه نمی‌شود و فعالیت صرفاً به جابه‌جایی پول میان اعضا محدود می‌گردد. در بازاریابی شبکه‌ای ناسالم همراه با ارائه محصول، کالاهایی با قیمتی بسیار بالاتر از ارزش واقعی به افراد فروخته می‌شود. در مقابل، خریداران این امکان را می‌یابند که با معرفی تعداد مشخصی بازاریاب جدید که آنان نیز ملزم به خرید مشابه هستند پورسانت دریافت کنند. در حقیقت، این شیوه چیزی جز همان نظام ناسالم بدون محصول نیست که با پوششی ظاهری از عرضه کالا،

مشروعیت‌نمایی می‌شود (همان، ص ۶-۵)

طرح‌های هرمی نوین نیز بر همین مبنا شکل گرفته‌اند؛ بدین معنا که اساس آن‌ها بر گسترش شبکه اعضا، دریافت حق عضویت از سطوح پایین و توزیع بخشی از آن میان اعضای سطوح بالاتر استوار است. این‌گونه فعالیت‌ها به دلیل پیامدهای مخرب اقتصادی و اجتماعی، در زمره اقدامات غیرقانونی قرار گرفته و دولت‌ها ناگزیر به مقابله با آن‌ها شده‌اند (طباطبایی‌راد، ۱۳۸۸، ص ۱).

در ایالات متحده آمریکا، فعالیت شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای تحت نظارت مستمر وزارت دادگستری قرار دارد. به محض آنکه یک شرکت بازاریابی شبکه‌ای از چارچوب قانونی خود خارج شده و ماهیتی هرمی به خود گیرد، فعالیت آن غیرقانونی اعلام شده و تمامی شرکت‌کنندگان در این طرح تحت تعقیب قرار گرفته و با آنان برخورد قضایی صورت می‌پذیرد. بر اساس قوانین حمایت از مصرف‌کننده، ترویج یا مشارکت در طرح‌های هرمی جرم محسوب شده و مرتکبان آن به پرداخت جریمه نقدی تا سقف ۵۰۰۰ دلار و تحمل پنج سال حبس محکوم می‌شوند (همان، ۱۳۸۸، ص ۸۴). طرح‌های موسوم به «پانزی» و «هرمی» به دلیل ماهیت فریبنده خود، در کوتاه‌مدت قادرند مبالغ قابل توجهی را به تعداد محدودی از سرمایه‌گذاران اولیه پرداخت کنند. با این حال، این طرح‌ها ذاتاً غیرقانونی‌اند، زیرا به‌طور اجتناب‌ناپذیر در بلندمدت فروخواهند پاشید. هیچ نظامی نمی‌تواند به‌طور نامحدود عضو جدید جذب کند؛ بنابراین، هر طرح پانزی یا هرمی سرانجام به دلیل محدودیت جمعیتی و اشباع بازار سقوط خواهد کرد. در چنین شرایطی، اکثریت سرمایه‌گذاران در سطوح پایینی هرم قرار گرفته و متحمل زیان‌های جبران‌ناپذیر می‌شوند (همان، ۱۳۸۸، ص ۵۵). طرح‌های پانزی شباهت نزدیکی با ساختار هرمی دارند، زیرا هر دو مبتنی بر عضوگیری مستمر هستند. با این تفاوت که در طرح پانزی، معمولاً هیچ محصول یا خدمتی برای عرضه وجود ندارد و سرمایه‌گذاران تنها در صورتی سود دریافت می‌کنند که افراد جدیدی به طرح بپیوندند. در واقع، گردانندگان این طرح‌ها وجوه جمع‌آوری‌شده از سرمایه‌گذاران جدید را به‌عنوان سود به سرمایه‌گذاران قدیمی‌تر پرداخت می‌کنند، بی‌آنکه هیچ‌گونه فرصت سرمایه‌گذاری واقعی وجود داشته باشد (همان، ۱۳۸۸، ص ۵۵-۵۴).

یکی از پرسش‌های بنیادین در خصوص این‌گونه شرکت‌ها آن است که با وجود فقدان هرگونه فعالیت اقتصادی واقعی، چگونه امکان پرداخت سود به اعضا فراهم می‌شود. واقعیت آن است که مبنای اصلی این طرح‌ها بر «گردش سرمایه میان اعضا» استوار است؛ به این معنا

که وجوه پرداختی اعضای جدید به عنوان منبع تأمین سود اعضای قدیمی تر مورد استفاده قرار می‌گیرد. این چرخه در ظاهر می‌تواند برای مدتی کوتاه کارآمد جلوه کند، اما در عمل بیش از سه تا چهار سال تداوم نمی‌یابد. علت اصلی این امر، پدیده «اشباع بازار» است؛ بدین معنا که پس از مدتی، امکان جذب اعضای جدید کاهش یافته و جریان ورودی سرمایه متوقف می‌شود. در چنین شرایطی، شرکت توانایی پرداخت سود را از دست داده و ناگزیر فعالیت آن متوقف می‌گردد. افزون بر این، بخش قابل توجهی از سودهای وعده داده شده در این گونه طرح‌ها، نه به صورت واقعی بلکه صرفاً در قالب حساب‌های کاربری مجازی در وبسایت شرکت ثبت می‌شود. این حساب‌ها هیچ‌گونه ارتباطی با نظام بانکی رسمی ندارند و ارقام درج شده در آن‌ها صرفاً بازتابی صوری از سودآوری است که توسط مدیران سامانه به‌طور روزانه تغییر داده می‌شود. بدین ترتیب، آنچه به عنوان سود به اعضا نمایش داده می‌شود، در حقیقت صرفاً یک عملیات حسابداری ساختگی است که برای حفظ اعتماد و استمرار عضوگیری طراحی شده است (همان، ۱۳۸۸، ص ۱۰۶).

۲-۴. رمز ارز لاکسون

لاکسون وبسایتی برای کسب درآمد ارز دیجیتال است که وعده سودهای ثابت و تضمینی می‌دهد. ارز دیجیتال یا همان ارز رمزنگاری شده نوعی پول مجازی است که بعضاً هیچ‌گونه پشتوانه مالی ندارد و فقط از طریق رمزنگاری‌های اینترنتی تهیه و ایجاد می‌شوند (رجبی، ۱۳۹۷، ص ۱۱). ارزهای دیجیتال به دو نوع متمرکز و غیرمتمرکز تقسیم می‌شوند. ارز دیجیتال متمرکز آن است که توسط یک مجمع، ارگان یا سازمان ایجاد، اداره و پشتیبانی می‌شود، مانند ارز دیجیتال شرکت فیس‌بوک به نام لیبرا. در طرف مقابل، ارز دیجیتال غیرمتمرکز آن است که سازمان یا مؤسسه‌های خاص آن را اداره نمی‌کنند، بلکه تراکنش‌های افراد باعث رمزنگاری بیشتر و مدیریت آن می‌شود، مانند بیت‌کوین که مؤسسه یا سازمانی خاص آن را ایجاد نکرده است.

رمز ارز لاکسون که مدتی است در بین مردم ایران مطرح شده، یک شرکت هرمی است که مردم را به سودهای بالا ترغیب می‌کند. این سایت در ویدیویی که در صفحه اصلی خود منتشر کرده است، ادعا می‌کند که به کمک هوش مصنوعی به سرمایه‌گذاران قدرت و فضای بیشتری برای کسب درآمد می‌دهد. این سایت مدعی است که از مقادیر زیادی داده برای تعلیم هوش مصنوعی استفاده کرده است تا ربات بتواند تصمیم‌های هوشمندانه بگیرد

و در معاملاتش موفق باشد. در این سایت شش سطح کاربری مختلف وجود دارد که هر کدام شرایطی مختص به خود دارند.

۵. اعتبار لاکسون

۱. خرید و فروش رمز ارز ناموجود LAS: این توکن عملاً در هیچ کدام از سایت‌های معتبر وجود ندارد و فقط ساخته دست خود سایت لاکسون می‌باشد.

۲. نبود مدرک و منبع برای تایید اعتبار همکاری‌های لاکسون با برندهای معتبر: متأسفانه هیچ مطلب یا اطلاعیه‌ای در این خصوص وجود ندارد. در وبلاگ لاکسون هم مطلبی در این مورد وجود ندارد.

۳. تضمین سودآوری: طبق گفته سایت، ضررها بسیار جزئی است و در صورت بروز زیان، پلتفرم آن را به صورت کامل جبران می‌کند.

۴. وجود اپلیکیشن‌های مختلف با نام کاربری و رمز عبور یکسان: در برنامه گوگل پلی، اپلیکیشن‌هایی به نام Laxsson وجود دارد که همگی با یک نام کاربری و رمز عبور یکسان وارد می‌شوند و اگر آدرس سایت را بدون www جستجو کنید، به دانلود مستقیم اپلیکیشن دعوت می‌شوید که باز هم یک نسخه دیگر از اپلیکیشن Laxsson را ارائه می‌دهد و اشاره‌ای به لینک موجود در گوگل پلی ندارد. در واقع سه اپلیکیشن داریم که هر سه با یک نام کاربری و رمز عبور یکسان کار می‌کنند. چرا باید یک پروژه معتبر سه اپلیکیشن متفاوت داشته باشد؟

۵. اطلاعات ضد و نقیض از سابقه فعالیت: در سایت خود Laxsson ادعا شده که در سال ۲۰۱۶ تأسیس شده و تقریباً بیش از ۷ سال سابقه فعالیت دارد، اما در صورتی که این دامنه در اواخر سال ۲۰۲۲ ثبت شده است و کانال تلگرام هم در ۲۷ جولای ۲۰۲۲ راه‌اندازی شده است. اصولاً شیوه کار این سایت‌ها و پروژه‌ها این است که نفرات اولی که وارد سایت می‌شوند واقعاً سود کسب می‌کنند تا نفرات بیشتری را دعوت به کار کنند، اما سوال این است که این سوددهی تا کی ادامه دارد؟ برای شناخت هر چه بیشتر لاکسون می‌بایست ویژگی‌هایی از آن را به اختصار بیان نمود:

۱. ناشناس بودن تیم اصلی پروژه: عدم شفافیت در معرفی تیم اجرایی و عدم وجود مجوزهای لازم از نهادهای مربوطه نشان‌دهنده عدم شفافیت و معتبر نبودن پروژه است.

۲. وعده سود قطعی: هیچ پروژه با پلتفرم سرمایه‌گذاری معتبری نمی‌تواند سود قطعی را تضمین کند، چرا که بازارهای مالی به طبع خود نوسانات و عدم قطعیت دارند.

۳. تمرکز بر جامعه فارسی‌زبان: بر اساس اطلاعات منتشر شده در کانال تلگرام و پشتیبانی از زبان فارسی، مشخص است که تمرکز زیادی بر جذب کاربران فارسی‌زبان و به خصوص دو استان ایلام و بوشهر دارد.

۴. نبود اطلاعات در مورد محدودیت زمانی برداشت وجه: اطلاعاتی در مورد مدت زمان یا شرایط برداشت وجود ندارد، که این مورد نیز مورد توجه است.

۵. وجود توکن‌های ناموجود یا جعلی: این نیز یکی از روش‌های متداول کلاهبرداری در دنیای کریپتو کارنسی است.

۶. ادعاهای نادرست در مورد شراکت‌ها: ادعای همکاری با برندهای معتبر بدون ارائه مدرک یا شواهد نیز می‌تواند نشانه‌ای از کلاهبرداری باشد.

باتوجه به شواهد ارائه‌شده، پلتفرم «لاکسون» از منظر علمی واجد تمامی ویژگی‌های یک کلاهبرداری مالی ساختاریافته است. ادعای تضمین سود قطعی و جبران زیان، که نقض آشکار اصل بنیادی ریسک و عدم قطعیت در بازارهای مالی محسوب می‌شود، اولین نشانه هشداردهنده است. این ادعا از نظر اقتصادی غیرممکن بوده و مطابق با تحقیقات سازمان‌های نظارتی مانند SEC، از شاخص‌های کلیدی طرح‌های پانزی به شمار می‌رود. همچنین، «فقدان شفافیت ساختاری» در قالب ناشناس بودن تیم اجرایی، ارائه دارایی‌های دیجیتال نامعتبر (توکن‌های بدون پشتوانه)، و وجود تناقض‌های مستند در تاریخچه فعالیت، همگی مؤید غیرواقعی بودن پایه‌های این پروژه است. از سوی دیگر، الگوی رفتاری پلتفرم در هدف‌گیری جمعیتی خاص (جامعه فارسی‌زبان) و ایجاد حس اعتماد کاذب از طریق ارائه چندین اپلیکیشن ظاهراً مستقل، یک استراتژی مهندسی اجتماعی برای بهره‌برداری از شکاف اطلاعاتی در بازارهای نوظهور را نشان می‌دهد. تلفیق این عوامل در چارچوب مدل‌های ارزیابی کلاهبرداری دیجیتال، احتمال متقلبانه بودن این پلتفرم را تا حد بسیار بالایی تأیید می‌کند.

۶. جرایم مرتبط با رمز ارز لاکسون و مجازات آن

در آغاز این بخش، ارائه تعریفی روشن از جرم کلاهبرداری برای فهم دقیق‌تر مباحث ضروری به نظر می‌رسد. کلاهبرداری در دکتترین حقوقی تعاریف متعددی دارد؛ از جمله: «کلاهبرداری عبارت است از بردن مال دیگری از طریق توسل توأم با سوءنیت به وسایل متقلبانه» (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۷، ص ۵۵). مبتنی بر حدیث امام رضا علیه السلام، کسی که

در کار مسلمانی تقلب کند یا به او زیان رساند و یا با او نیرنگ و رزد از رسم مسلمانی و مکتب اهل بیت علیهم السلام دور است. (حکیمی، ۱۳۸۱، ص ۷۵). در خصوص رمزارز لاکسون نیز وضعیت مشابهی مشاهده می‌شود؛ چرا که سرشاخه‌های این پروژه با دعوت دیگران به عضویت، عملاً به زیان آنان اقدام کرده و با فریب، مبالغ هنگفتی تحصیل نموده‌اند که منجر به ورود خسارت به مردم شده است. پس از آنکه قوه قضائیه در سال ۱۳۸۳ با انبوه شکایات مالباختگان از شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای ناسالم مواجه گردید، فعالان و سرشاخه‌های این شرکت‌ها به اتهام کلاهبرداری تحت تعقیب قرار گرفتند. در چنین مواردی، به دلیل فقدان دو رکن اساسی «توسل به وسایل متقلبانه» و «اغفال»، تحقق جرم کلاهبرداری منتفی است. با این وجود، در برخی مصادیق، عضوگیری در طرح‌های هرمی مشمول ماده ۱ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری است. مطابق این ماده: «هرکس از راه حيله و تقلب مردم را به امور غیرواقِع امیدوار نماید و وجوه یا اموال آنان را تحصیل کرده و از این طریق مال دیگری را ببرد، کلاهبردار محسوب می‌شود». بنابراین، این دیدگاه که عضوگیری در شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای ناسالم همواره مصداق کلاهبرداری است، صحیح نبوده و تنها در برخی موارد قابل انطباق با این جرم خواهد بود. از این رو، میان جرم کلاهبرداری و جرم موضوع بند (ز) ماده ۱ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور، نوعی هم‌پوشانی وجود دارد و به تعبیر منطقی، رابطه «عموم و خصوص من وجه» میان آن‌ها برقرار است (عطاری زاده، ۱۳۹۲، ص ۱۹). قانون‌گذار نیز به همین قاعده اشاره کرده است، با این تفاوت که اگر برای جرمی در قوانین پیشین مجازاتی شدیدتر از مجازات مقرر در این قانون پیش‌بینی شده باشد، همان مجازات سابق اعمال خواهد شد. این استثنا به این دلیل وضع گردیده که هدف قانون‌گذار از تصویب قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور، تشدید مجازات اعمالی بوده که نظم اقتصادی جامعه را مختل می‌سازد، نه آنکه مرتکبان چنین جرایمی از شرایط مساعدتری در تعیین مجازات برخوردار شوند.

مصداق اجرای این تبصره در خصوص بند «ز» الحاقی به ماده ۱ زمانی است که بر اساس تبصره ۱ ماده ۲ همان قانون، اخلا ل ناشی از جرم موضوع بند «ز» در سطح کلان، عمده یا فراوان نباشد و در عین حال، عمل ارتكابی با جرم کلاهبرداری نیز انطباق یابد. در تقسیم‌بندی سنتی جرایم (جرایم علیه اشخاص، جرایم علیه اموال و جرایم علیه امنیت)، جرم کلاهبرداری در زمره جرایم علیه اموال و مالکیت قرار می‌گیرد و در واقع از جمله جرایم مالی محسوب می‌شود. با این حال، به نظر می‌رسد کلاهبرداری به دلیل آنکه اساساً متضمن نقض مالکیت خصوصی است، ماهیتاً نمی‌تواند در زمره جرایم اقتصادی قلمداد شود. علت

این امر آن است که حتی در صورت ارتکاب کلاهبرداری در سطح گسترده، اخلاقی در نظام اقتصادی کشور - اعم از نظام توزیع و تولید، صادرات و واردات یا نظام پولی و ارزی - ایجاد نمی‌شود و صرفاً مالکیت خصوصی افراد متضرر می‌گردد (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۹، ص ۴۰)

به بیان دیگر، جرایم اقتصادی ناظر بر رفتارهایی هستند که به سیاست‌ها و فعالیت‌های کلان اقتصادی کشور آسیب می‌زنند. از این منظر، کلاهبرداری، اختلاس و ارتشا در اصل از جرایم علیه اموال محسوب می‌شوند؛ زیرا ارتکاب آن‌ها صرفاً اعتماد عمومی به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اقتصادی را متزلزل می‌سازد، بی‌آنکه به طور مستقیم بر فرآیندهای اقتصادی اثرگذار باشد. از همین رو، نمی‌توان کلاهبرداری را ذاتاً جرم اقتصادی دانست، مگر آنکه ارتکاب آن به نحوی موجب اختلال در نظام اقتصادی کشور گردد. بنابراین، تصمیم قانون‌گذار در الحاق کلاهبرداری به جرایم اقتصادی، به‌ویژه در پرتو بند «ب» ماده ۱۰۹، چندان موجه به نظر نمی‌رسد (همان).

با این حال، در مقام توجیه اقدام قانون‌گذار می‌توان گفت کلاهبرداری در صورتی وصف اقتصادی می‌یابد که افزون بر تحقق شرط مبلغ مقرر در ماده ۳۶ قانون مجازات اسلامی، به اختلال در نظام اقتصادی کشور نیز منجر شود. به عنوان نمونه، اگر کلاهبرداری در ابعاد کلان و گسترده موجب سلب اعتماد عمومی نسبت به سرمایه‌گذاری در اقتصاد ملی گردد، به نحوی که خروج سرمایه‌ها از کشور یا اختلال در نظام پولی و سرمایه‌ای را در پی داشته باشد، می‌توان آن را جرم اقتصادی تلقی نمود. همچنین در مواردی که دولت علاوه بر ایفای نقش حاکمیتی، متصدی خرید و فروش کالاها یا اساسی است، کلاهبرداری از دولت می‌تواند به عنوان جرم اقتصادی قابل تصور باشد؛ زیرا چنین اقدامی ممکن است موجب اختلال در نظام توزیع کالاها یا اساسی گردد و در صورت گستردگی، آثار اقتصادی عمده‌ای به همراه داشته باشد (کیبیری، ۱۳۹۷، ص ۱۲۳).

در همین راستا، ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ مقرر می‌دارد: «هر کس به نحوی از انحاء امتیازاتی را که به اشخاص خاص به جهت داشتن شرایط مخصوص تفویض می‌گردد، نظیر جواز صادرات و واردات و آنچه عرفاً موافقت اصولی گفته می‌شود، در معرض خرید و فروش قرار دهد یا از آن سوءاستفاده نماید یا در توزیع کالاها یا که مقرر بوده طبق ضوابطی توزیع نماید مرتکب تقلب شود یا به طور کلی مالی یا وجهی تحصیل کند که طریق تحصیل آن فاقد مشروعیت قانونی بوده است، مجرم محسوب و علاوه بر رد اصل مال، به مجازات سه ماه تا دو سال حبس یا جریمه

نقدی معادل دو برابر مال به دست آمده محکوم خواهد شد» مقصود از «تحصیل مال یا وجه از طریق نامشروع» آن است که فرد دارایی‌ای را به دست آورد که شیوه تحصیل آن فاقد مشروعیت قانونی باشد. در موضوع مورد بحث، هرگاه مؤسس شرکت هرمی لاکسون، یا نماینده آن، و یا شخصی که به عضوگیری در چنین شرکت‌هایی مبادرت می‌ورزد، از این طریق وجوهی تحت عنوان پورسانت، جایزه یا عناوین مشابه دریافت کند، عمل وی مصداق بارز تحصیل مال از طریق نامشروع خواهد بود (عطارزاده، ۱۳۹۲، ص ۲۰).

برای تمایز میان جرم مقرر در بند (ز) ماده ۱ قانون مجازات اخلاالگران در نظام اقتصادی کشور و عنوان مجرمانه «تحصیل مال از طریق نامشروع»، باید به بررسی دقیق عنصر مادی هر یک از این دو پرداخت. در جرم موضوع بند (ز)، رفتار مجرمانه‌ای که قانون‌گذار مورد نظر قرار داده است، شامل ایجاد یا تأسیس شرکت، پذیرش نمایندگی، یا عضوگیری برای مؤسسات بازاریابی شبکه‌ای ناسالم است. تحقق رفتار تأسیس یا نمایندگی مستلزم آن است که اقدامات مرتکب به گونه‌ای باشد که عرفاً بتوان بر آن عنوان «ایجاد شرکت یا مؤسسه» یا «قبول نمایندگی» اطلاق نمود (عطارزاده، ۱۳۹۲، ص ۲۱). نکته مهم آن است که برای تحقق این جرم، صرف جذب حتی یک عضو کفایت می‌کند و ضرورتی ندارد که مرتکب در قبال این عضوگیری وجهی تحت عنوان حق عضویت، پورسانت یا جایزه دریافت کرده باشد؛ زیرا قانون‌گذار چنین شرطی را مقرر نکرده است. در این وضعیت، به دلیل آن که دو رفتار مجرمانه مستقل و غیرهم‌نوع تحقق یافته است، قاعده تعدد مادی غیرمشابه اعمال می‌شود و مرتکب مستوجب تحمل مجازات هر دو جرم خواهد بود (همان، ص ۲۲).

در برخی موارد، گستره و کیفیت رفتار ارتكابی به گونه‌ای است که عنوان مجرمانه تغییر یافته و مشمول افساد فی الارض می‌شود؛ جرمی که در صورت تحقق شرایط آن، مجازات اعدام را در پی خواهد داشت. واژه «فساد» و مشتقات آن در قرآن کریم در حدود پنجاه مورد به کار رفته است. قدر مشترک این موارد، خروج از اعتدال و برهم زدن نظم طبیعی یا تشریحی اشیاء و پدیده‌هاست. بر این اساس، «مفسد» کسی است که امری را از حالت سلامت و صلاح خارج کرده و آن را در مسیر تباهی قرار دهد. در معنای خاص، مفسد کسی است که با اقدامات خشونت‌آمیز، ایجاد رعب و وحشت، یا تهدید امنیت عمومی، نظام صالح اجتماعی را که بر مبنای هدایت الهی شکل گرفته است، به خطر اندازد (حبیب‌زاده، ۱۳۷۹، ص ۶۵).

در قانون مجازات اسلامی، تعریفی جامع از افساد فی الارض ارائه نشده و قانون گذار صرفاً به بیان مصادیق آن پرداخته است. از جمله این مصادیق می توان به ارتکاب جرایم علیه تمامیت جسمانی افراد، جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور، نشر اکاذیب، اختلال شدید در نظام اقتصادی، ایجاد مراکز فساد و فحشاء و معاونت در این جرایم اشاره کرد. با توجه به این چارچوب، تحلیل حقوقی-جرم شناختی پدیده موسوم به «لاکسون» نشان می دهد که این رفتار در نقطه تلاقی دو الگوی مجرمانه قرار دارد: از یک سو، به دلیل استفاده از وسایل متقلبانه و ایجاد اعتماد کاذب، مشمول ماده ۱ قانون تشدید مجازات مرتکبین کلاهبرداری است؛ و از سوی دیگر، به دلیل ایجاد اختلال ساختاری در نظم اقتصادی، تحت شمول بند (ز) ماده ۱ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی قرار می گیرد.

۷. تحلیل تعامل ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی و ماده ۲ قانون اخلا لگران اقتصادی

ماده ۲ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور، برخلاف ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی که تحقق عنوان «افساد فی الارض» را منوط به ایجاد اختلال در نظم عمومی می داند، تحقق این جرم را مشروط به وجود قصد ضربه زدن به نظام، مقابله با جمهوری اسلامی ایران یا علم مرتکب به مؤثر بودن اقدامات خویش می سازد. با این حال، هر دو ماده در یک نکته اشتراک دارند و آن، ضرورت گستردگی و دامنه وسیع اقدامات ارتكابی برای تحقق عنوان مجرمانه است. بررسی ها نشان می دهد که میان این دو ماده تعارض ذاتی وجود ندارد؛ بلکه ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی در واقع قلمرو شمول جرم افساد فی الارض را در حوزه جرایم اقتصادی توسعه داده است. به بیان دیگر، پیش از تصویب قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، هر گاه شخصی مرتکب اعمال مندرج در ماده ۱ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی می شد و این اعمال با قصد مقابله یا وارد آوردن ضربه به نظام جمهوری اسلامی همراه بود، وی تحت عنوان «مفسد فی الارض» شناخته می گردید. پس از تصویب قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، دایره شمول این عنوان گسترش یافت؛ به نحوی که چنانچه فردی مرتکب جرایم اقتصادی خارج از چارچوب ماده ۱ قانون اخلا لگران گردد، در صورت احراز شرایط مقرر در ماده ۲۸۶، مفسد فی الارض محسوب شده و مجازات اعدام در خصوص وی اعمال خواهد شد.

با وجود این، با توجه به مبانی فقهی مبتنی بر اصل احتیاط در اجرای حدود و قاعده «تدرء الحدود بالشبهات»، هر چند ماده ۲۸۶ تحقق افساد فی الارض را در صورت وقوع رفتار مجرمانه در ابعاد گسترده، حتی بدون قصد مقابله با نظام جمهوری اسلامی، کافی دانسته

است، لیکن با لحاظ مفاد ماده ۲ قانون مجازات اخلاالگران در نظام اقتصادی می توان چنین استنتاج نمود که برای احراز عنوان افساد فی الارض، علاوه بر تحقق کلیه شرایط مقرر در ماده ۲۸۶، احراز عنصر معنوی خاص مندرج در ماده ۲ قانون یادشده، یعنی «قصد مقابله با نظام جمهوری اسلامی»، نیز ضروری است.

به عبارت دیگر، در مقام جمع میان مفاد ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی و ماده ۲ قانون مجازات اخلاالگران در نظام اقتصادی کشور، احراز عنوان «افساد فی الارض» در حوزه جرایم اقتصادی مستلزم تحقق همزمان دو دسته شرایط است. نخست، شرایط مقرر در ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی در خصوص عنصر مادی جرم، و دوم، احراز عنصر روانی خاص مندرج در ماده ۲ قانون مجازات اخلاالگران، یعنی «قصد مقابله با نظام جمهوری اسلامی از طریق ایجاد اخلال در نظام اقتصادی کشور». بدین ترتیب، صرف تحقق شرایط مادی پیش‌بینی شده در ماده ۲۸۶ کافی نبوده و مرجع قضایی مکلف است علاوه بر آن، قصد مقابله با نظام را نیز به عنوان رکن معنوی ویژه این جرم احراز نماید (طالیان، ۱۳۹۸، ص ۵۳). با بررسی تطبیقی مفاد ماده ۲ قانون مجازات اخلاالگران در نظام اقتصادی کشور و ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی، می توان نوعی تکامل تقنینی در مفهوم «افساد فی الارض» در حوزه جرایم اقتصادی مشاهده نمود. ماده ۲ قانون اخلاالگران با قلمروی محدود، «قصد مقابله با نظام جمهوری اسلامی» را به عنوان رکن روانی خاص و شرط اساسی تحقق جرم ضروری می داند؛ در حالی که ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی با اتخاذ رویکردی موسع تر، صرف «علم مرتکب به مؤثر بودن اقدامات وی در ایجاد اخلال گسترده» را نیز برای تحقق عنوان افساد فی الارض کافی تلقی می کند. این توسعه مفهومی بیانگر گذار از نگرش صرفاً امنیتی - سیاسی به سوی درکی اقتصادی - اجتماعی از مقوله امنیت است. بر اساس یک تفسیر نظام‌مند، می توان چنین استدلال کرد که قانون‌گذار در صدد بوده است ضمن حفظ «هسته سخت» جرم (قصد مقابله با نظام)، مصادیق نوین تهدید علیه امنیت ملی را که در قالب اخلال‌های سازمان‌یافته و کلان اقتصادی بروز می‌یابند نیز تحت شمول مقررات قرار دهد. از این منظر، اقداماتی نظیر طرح‌های هرمی در مقیاس گسترده که به صورت آگاهانه موجب بی‌ثباتی در نظام پولی یا منجر به خروج سرمایه‌ها از کشور می‌شوند، حتی در فقدان قصد سیاسی صریح، می‌توانند مشمول قلمرو توسعه‌یافته ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی قرار گیرند.

۸. قواعد فقهی حاکم در موضوع

برخی از فقها در مورد حرمت خرید و فروش رمز ارزها به قواعد فقهی زیر استناد کرده‌اند:

۸-۱. قاعده احترام

بر اساس قاعده فقهی «احترام مال مسلمان» و حرمت تضييع آن، چنانچه ارزشهای دیجیتال وارد چرخه اقتصادی جوامع اسلامی گردد، در بخشی از این جوامع منجر به افزایش حجم پول و گردش مالی خواهد شد، در حالی که سایر بخش‌ها از وجود و آثار چنین ابزاری بی‌بهره خواهند ماند. این ورود نامتوازن و غیرهمگن می‌تواند به ایجاد نابرابری اقتصادی و در نتیجه تضييع حقوق گروهی از مسلمانان بینجامد. از همین رو، چنین پدیده‌ای از منظر فقهی با عنوان «حرمت» مواجه می‌گردد، زیرا نتیجه آن نقض قاعده احترام اموال مسلمین و اخلال در عدالت اقتصادی در جامعه اسلامی است (صمدی لرگانی، ۱۳۹۶، ش ۱۱).

در تبیین فلسفه و عمق این قاعده، می‌توان به مبانی انسان‌شناختی و حقوق متقابل در تعالیم رضوی استناد کرد. امام رضا علیه السلام در حدیثی جامع، حقوق مؤمن بر مؤمن را برمی‌شمارند که از جمله آنها المُواسَاةَ لَهُ فِي مَالِهِ (همیاری و کمک مالی به او) و لَا يَظْلِمُهُ (ستم نکردن به او) است. این آموزه‌ها نشان می‌دهد که نظام اقتصادی اسلام، صرفاً یک نظام مبادلاتی نیست، بلکه بستری برای تحقق روابط مبتنی بر عدالت و اخوت است. ورود نامتوازن یک پدیده پولی مانند ارز دیجیتال، که به تضييع اموال و ظلم به بخشی از جامعه می‌انجامد، در تعارض مستقیم با این حقوق اساسی قرار دارد. چنین پدیده‌ای نه تنها یک نقض فقهی، بلکه یک شکست در مسئولیت‌های اخوت دینی و نقض صریح دستور امام رضا علیه السلام در زمینه نُصْرَةَ لَهُ عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ (یاری دادن او در برابر ستمگر) محسوب می‌شود؛ چرا که سیستم مالی ناعادلانه، خود یک ظالم ساختاری به شمار می‌آید. بر پایه قاعده فقهی «احترام و حرمت تضييع اموال مسلمین»، ورود نامتوازن ارزشهای دیجیتال به نظام اقتصادی جوامع اسلامی می‌تواند به عنوان مصداق آشکار تضييع اموال تلقی شود. از منظر اقتصادی، چنین پدیده‌ای بستر ایجاد شکاف‌های توزیعی و تعمیق نابرابری اجتماعی را فراهم می‌آورد. به‌ویژه آنکه افزایش نقدینگی، هرگاه به‌صورت نامتقارن و خارج از چارچوب‌های نظارتی و کنترلی نظام پولی تحقق یابد، پیامدی جز توزیع ناعادلانه ثروت و بروز تورم بخشی در پی نخواهد داشت. تداوم این وضعیت، در نهایت به تضييع سازمان‌یافته حقوق مالی عموم مسلمانان منجر می‌گردد.

۲-۸. قاعده اتلاف

بر اساس قاعده فقهی «ضمان اتلاف»، هرگونه اقدام منجر به تلف مال دیگری، اعم از تلف حقیقی یا حکمی، مسئولیت جبران خسارت را به دنبال خواهد داشت. در تلف حکمی که موضوعیت اصلی در تحلیل پروژه‌های مالی را تشکیل می‌دهد. اگرچه عین فیزیکی مال نابود نمی‌گردد، اما ارزش اقتصادی و قابلیت بهره‌برداری از آن از بین می‌رود. در مورد پروژه‌های رمزارزی نظیر لاکسون، این مکانیسم از طریق ایجاد حباب‌های مصنوعی، تبلیغات فریبنده و طراحی سیستماتیک ناپایداری مالی محقق می‌شود که در نهایت به سقوط ارزش سرمایه و تضييع حقوق مالکانه می‌انجامد (یزدی، ۱۴۰۶، ص ۱۱۵-۱۱۱). از منظر شرعی، احادیث متعددی بر حرمت إضاعه المال تأکید دارند. در روایتی از امام رضا علیه السلام آمده است: «إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْقَيْلَ وَالْقَالَ وَ إِضَاعَةَ الْمَالِ وَ كَثْرَةَ السُّؤَالِ؛ خداوند از قیل و قال و بر باد دادن مال و خواهش بسیار نفرت دارد» (مجلسی، ۱۳۶۸، ج ۱۶، ص ۳۳۵). این حدیث شریف علاوه بر ممنوعیت اتلاف مال، بر رویکرد پیشگیرانه در حفظ ثروت دلالت دارد. بر این اساس، سرمایه‌گذاری در پروژه‌های فاقد پشتوانه واقعی و فاقد نظارت قانونی که احتمال سقوط ارزش در آنها بالاست، مصداق بارز إضاعه المال محسوب می‌شود.

در بعد اقتصادی، چنین پروژه‌هایی با جذب نقدینگی از مناطق محروم و هدایت آن به سمت بازارهای غیرمولد، نه تنها به گسترش شکاف اقتصادی دامن می‌زنند، بلکه با ایجاد شوک به نظام گردش پول، بحران‌های منطقه‌ای در تأمین نقدینگی را موجب می‌شوند. این آثار مخرب هنگامی تشدید می‌شود که پروژه‌ها فاقد نهاد ناظر و ضامن برای جبران خسارات باشند. لذا با تطبیق قاعده اتلاف حکمی و ادله حرمت إضاعه المال بر پدیده رمزارزهای بدون پشتوانه، می‌توان به این جمع‌بندی رسید که سرمایه‌گذاری در چنین پروژه‌هایی از جهت شرعی ممنوع و از نظر اقتصادی غیرعقلانی است. این حکم به ویژه در مواردی که احتمال کلاهبرداری سیستماتیک وجود دارد، از شدت بیشتری برخوردار خواهد بود.

۳-۸. قاعده نفی سبیل

قاعده نفی سبیل از قواعد مسلم و کلیدی فقه اسلامی است. که مستند اصلی آن، آیه شریفه: «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (نساء/۱۴۱) می‌باشد. مفاد این قاعده، نفی هرگونه راه نفوذ، تسلط و سیطره کافران بر مؤمنان در تمامی عرصه‌ها، از جمله عرصه اقتصاد است. به بیان دیگر، خداوند در شریعت خود هیچ مجوزی برای سلطه‌پذیری مسلمانان

از غیرمسلمانان قرار نداده است (موسوی بجنوردی، ۱۴۱۹، ج ۱، ص ۱۸۸-۱۸۷). در تبیین این قاعده و تطبیق آن بر اقتصاد، امام رضا علیه السلام با ارائه تفسیری کاربردی، مصداق بارز «سبیل» را نفوذ منطقی و استدلالی می‌داند. ایشان در تفسیر آیه نفی سبیل می‌فرمایند: «مقصود از این فرموده خداوند متعال این است که خدا از برای کافر بر مؤمن حجتی قرار نداده است؛ یعنی کافر نمی‌تواند مؤمن را در منطبق ایمانی او مغلوب کند و او را دلیلی نباشد که به سبب آن ظفر باید» (ابن بابویه، ۱۴۰۴، ج ۱، ص ۳۲۴). این تفسیر گرچه بر نفی سلطه فکری و استدلالی تأکید دارد، اما از آنجایی که کلمه «سبیل» عام و در سیاق نفی است، تمامی اشکال سلطه از جمله سلطه اقتصادی را در بر می‌گیرد.

سیره عملی و گفتاری امام رضا علیه السلام مؤید تأکید ایشان بر استقلال اقتصادی و پرهیز از هرگونه وابستگی است. در روایتی کلیدی، ایشان خطاب به یکی از یاران خود که از فردی درخواست مالی کرده بود، با بیان کراهت این عمل، فرمودند: «... مِنْ الْمَلَلِ أَنْ تَتَكَفَّأَ بغير عَطَايَا...؛ از جمله مواردی که خوشایند نیست، این است که خود را به بخشش غیر ما [اهل بیت] نیازمند کنی» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۱۴۹). این روایت به وضوح بیانگر سیاست کلان امام در جهت خوداتکایی اقتصادی جامعه شیعه و پرهیز از ذلت و وابستگی به دیگران - حتی سایر مسلمانان - است. طبیعی است که اگر وابستگی به سایر مسلمانان ناپسند شمرده شده، وابستگی به کافران و بیگانگان به طریق اولی حرام و ممنوع خواهد بود. تأکید امام بر «کسب روزی حلال» نیز در همین راستا قابل تحلیل است. ایشان ارزش کسی را که برای تأمین معاش خانواده خود تلاش می‌کند، حتی از مجاهد در راه خدا بالاتر می‌دانند: «... مَنْ طَلَبَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا يَكْفِيهِ عِيَالَهُ كَانَ أَعْظَمَ أَجْرًا مِنَ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۵، ص ۸۸). روشن است که این تلاش اقتصادی زمانی دارای این ارزش والا خواهد بود که در چارچوب استقلال اقتصادی جامعه اسلامی و خارج از دایره سلطه بیگانگان باشد. با تطبیق این مبانی بر پدیده «رمزارز لاکسون»، مشاهده می‌شود که این پروژه با ویژگی‌های زیر، مصداق بارز ایجاد «سبیل» و نقض قاعده نفی سبیل است:

۱. عدم شفافیت و کنترل ناپذیری: هویت گردانندگان و سرورهای این پلتفرم نامشخص است و کاملاً خارج از حیطه نظارت و کنترل نهادهای حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران فعالیت می‌کند.
۲. خطر خروج سرمایه‌های ملی: این پلتفرم به صورت یک کانال غیرقانونی و غیرقابل رصد برای خروج ارز از کشور عمل می‌کند.
۳. وابستگی به شبکه‌ها و نظام‌های مالی بیگانه: اساس کار اینگونه رمزارزها بر بسترهایی است که عمدتاً در کنترل کشورها یا شرکت‌های خارجی قرار دارد و جامعه کاربری ایرانی را در معرض سلطه اطلاعاتی و

اقتصادی آنان قرار می‌دهد.

با استناد به آیه شریفه نفی سیل، تفسیر و تأکید امام رضا علیه‌السلام بر استقلال اقتصادی و عزت مسلمین، و همچنین سیره عملی ایشان در نهی از تکیه بر غیر، کلیه معاملات مرتبط با رمزارز لاکسون و هر طرح مشابه غیرقابل کنترل توسط حاکمیت اسلامی، به موجب قاعده نفی سیل، باطل و حرام است؛ چرا که این فعالیت‌ها به وضوح موجب ایجاد زمینه نفوذ و سلطه اقتصادی بیگانگان بر جامعه مسلمین می‌گردد.

۴-۸. اکل مال به باطل

مرحوم علامه طباطبایی در تفسیر آیه ۱۸۸ سوره مبارکه بقره بر این باور است که اصل مالکیت اموال به تمامی مردم تعلق دارد، لیکن خداوند متعال از طریق وضع قوانین عادلانه، نحوه توزیع و تصرف در اموال را تنظیم نموده است تا مالکیت‌ها بر مبنای حق و عدالت سامان یابد و بدین وسیله ریشه‌های فساد از میان برود. بر این اساس، هرگونه تصرفی که خارج از چارچوب قوانین الهی صورت گیرد، باطل و فاقد اعتبار خواهد بود. ایشان همچنین تصریح می‌کند که آیه مذکور دارای اطلاق و عمومیت است و تمامی تصرفات ناروا و غیرمشروع را در بر می‌گیرد. بنابراین، مفاد آیه دلالت بر آن دارد که هرگونه تملک یا تصرف مالی که بر اساس موازین شرعی نبوده و از طرق غیرقانونی و نامشروع حاصل گردد، باطل و غیرمعتبر است. (طباطبایی، بی تا، ج ۲، ص ۵۲).

از امام رضا علیه‌السلام در باب ربا نقل است که فرمودند: «اعْلَمَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَنْ الرَّبَا حَرَامٌ سُخْتُ، مِنَ الْكِبَائِرِ وَمِمَّا قَدْ وَعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ فَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهَا، وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَى لِسَانِ كُلِّ نَبِيٍّ وَفِي كُلِّ كِتَابٍ؛ خِدَايَتِ رَحْمَتِ كُنْدَا! بَدَانِ كِه رِبَا حَرَامٌ وَ اَز گناهان کبیره است و خداوند بر آن وعده آتش داده است، پس پناه می‌بریم به خدا از آتش. ربا را همه پیامبران و همه کتاب‌های آسمانی حرام کرده‌اند» (علی بن موسی، ۱۴۰۶، ص ۲۵۶). چون در این گونه معاملات و رمز ارزها سود هنگفتی به دست می‌آید بدون اینکه اشخاص کاری انجام داده باشند و همچنین نوسانات شدید قیمتی که این رمز ارزها دارند، مصداق اکل مال به باطل و حرام می‌باشد.

همچنین در حدیثی دیگر می‌فرماید: «رَبِيحُ الْمُؤْمِنِ عَلَى أَحْيِهِ رَبًّا، إِلَّا أَنْ يَشْتَرِيَ مِنْهُ شَيْئًا بِأَكْثَرِ مِنْ مِائَةِ دَرْهَمٍ، فَيَرِيحُ فِيهِ قُوْتُ يَوْمِهِ، أَوْ يَشْتَرِيَ مَتَاعًا لِلتَّجَارَةِ فَيَرِيحُ عَلَيْهِ رَبِيحًا خَفِيْفًا؛ سود گرفتن مؤمن از برادر دینی خویش ربا است، مگر اینکه چیزی را به بیش از صد درهم بخرد. در این صورت، به اندازه خوراک روزانه اش سود دریافت می‌کند؛ یا کالایی را

برای فروش بخرد، در این صورت سود اندکی از او می‌گیرد» (حکیمی، ۱۳۸۱، ص ۳۷). در شرکت‌های هرمی و رمز ارز لاکسون نیز به همین گونه است؛ افرادی که در سرشاخه هرم قرار دارند، بی‌آنکه کار مهمی انجام داده باشند، اموال هنگفتی به دست می‌آورند و افرادی که در انتهای هرم هستند، مالباختگان واقعی هستند.

بر اساس تفسیر علامه طباطبایی از آیه ۱۸۸ سوره بقره، هرگونه کسب مال، خارج از چارچوب قوانین عادلانه شرعی، مصداق «اکل مال به باطل» محسوب می‌شود. پروژه‌هایی مانند لاکسون با ایجاد سازوکار سودآوری غیرمولد و توزیع نامتقارن ثروت، که در آن سود سرشاخه‌ها مستقیماً از زیان اعضای پایین هرم تأمین می‌گردد نه تنها مصداق مدرن ربای کلاسیک است، بلکه نقض غرض اساسی تشریح مالکیت یعنی «تعديل ثروت و قطع ریشه‌های فساد» را در پی دارد. این الگو با ایجاد گردابه اقتصادی، هم موجب تضییع حقوق مالی توده مردم می‌شود و هم با خلق ارزش کاذب، نظم اقتصادی مبتنی بر عدالت را مخدوش می‌سازد.

استنباط فقهی فعالیت در رمز ارز لاکسون مبتنی بر قواعد فقهی و تعالیم رضوی				
ردیف	قاعده فقهی	مستند (آیه/روایت/قاعده)	تطبیق بر پدیده لاکسون	مستفاد
۱	نهی سبیل	آیه ۱۴۱ نساء / تأکید امام رضا علیه السلام بر استقلال اقتصادی	فعالیت در پلتفرمی ناشناس و خارج از کنترل حاکمیت اسلامی که زمینه سلطه بیگانگان را فراهم می‌کند.	حرمت
۲	حرمت اکل مال به باطل	آیه ۱۸۸ بقره / روایات ناهیه از ربا	کسب سودهای کلان برای عده‌ای قلیل، مستقیماً از محل زیان اکثریت و بدون پشتوانه اقتصادی واقعی.	حرمت
۳	لاضرر	حدیث نبوی «لاضرر و لاضرار» / روایت امام رضا علیه السلام: «لیس منا من غش مسلماً...»	ورود خسارت گسترده و سیستماتیک به سرمایه‌های مردم از طریق فریب و اغفال.	حرمت
۴	ضمان اتلاف	قاعده فقهی «علی الید» / روایت امام رضا علیه السلام در کراهت «إضاعة المال»	ایجاد حباب مصنوعی و سقوط برنامه‌ریزی شده ارزش سرمایه، پیشرو به نابودی دارایی‌ها.	ضمان و حرمت
۵	احترام اموال مسلمین	قاعده فقهی «احترام مال المسلم»	ایجاد تورم و شکاف طبقاتی ناشی از ورود نامتوازن پول مجازی و تضییع حقوق مالی عموم.	حرمت

جدول ۱: استنباط فقهی فعالیت در رمز ارز لاکسون مبتنی بر قواعد فقهی و تعالیم رضوی

۹. صلاحیت محاکم در رسیدگی به اتهامات اخلال در نظام اقتصادی

در مورد مرجع صالح برای رسیدگی به اتهامات متهمان در گذشته، رویه بدین شرح بود که اگر آنان تحت عنوان کلاهبرداری قرار می‌گرفت، مطابق ماده ۳۰۱ قانون آیین دادرسی کیفری، دادگاه کیفری دو محل، صالح به رسیدگی بود (با مجازات حبس از یک تا هفت سال، استرداد مال به صاحب آن و پرداخت جزای نقدی معادل مال اخذشده). اما اگر رفتار ارتكابی مشمول بند (ز) ماده ۱ قانون اخلالگران در نظام اقتصادی می‌شد، در این صورت لازم بود تفکیک قائل شد: اگر رفتار با قصد ضربه‌زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران، قصد مقابله با آن یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام مزبور صورت گرفته باشد، به دلیل ماهیت اقدام علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور، صلاحیت رسیدگی با دادگاه انقلاب است (مطابق رأی وحدت رویه شماره ۷۰۴ و ماده ۳۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری). با این حال، مطابق ماده ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری، اگر رفتار فاقد قصد اقدامات مذکور باشد، صلاحیت رسیدگی با دادگاه کیفری یک خواهد بود (با مجازات حبس از پنج تا بیست سال).

اما در حال حاضر، بر اساس رأی وحدت رویه شماره ۸۴۲ مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۲۶، هیأت عمومی دیوان عالی کشور، کلیه جرائم موضوع قانون اخلال در نظام اقتصادی کشور - اعم از اینکه در حد افساد فی الارض، عمده یا غیر عمده باشند - در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار دارند. بر اساس تحلیل حقوقی، رأی وحدت رویه ۸۴۲ دیوان عالی کشور با ایجاد تحول بنیادین در نظام صلاحیت‌رسانی، رویه تفکیک مبتنی بر «قصد مقابله با نظام» را ملغی کرده و با معیار عینی‌سازی صلاحیت، تمامی جرائم قانون اخلال در نظام اقتصادی - صرف نظر از شدت اثر و عنصر روانی خاص - را در ذیل صلاحیت انحصاری دادگاه انقلاب قرار داده است. این گذار از معیار ذهنی به عینی، نه تنها وحدت رویه قضایی را تضمین می‌کند، بلکه نشان از سیاست کیفری سخت‌گیرانه در مقابله با هرگونه تهدید ساختاری علیه امنیت اقتصادی کشور دارد.

۱۰. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی پدیده‌ی رمزارز لاکسون از منظر حقوق کیفری ایران و فقه اسلامی، با تأکید بر تعالیم اقتصادی امام رضا علیه‌السلام، به یافته‌های متعددی دست یافت که در قالب یک جمع‌بندی علمی و منسجم ارائه می‌گردد. از منظر حقوق کیفری، فعالیت در قالب شرکت‌های هرمی مانند لاکسون، به طور مشخص تحت شمول بند (ز)

ماده‌ی ۱ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور قرار می‌گیرد. عناصر مادی این جرم شامل تأسیس، قبول نمایندگی و عضوگیری با هدف کسب درآمد صرفاً از طریق گسترش شبکه است. یافته‌ها نشان می‌دهد که رویکرد تقنینی ایران، با جرم‌انگاری خاص این فعالیت‌ها، برخوردی قاطعانه را در پیش گرفته است. افزون بر این، در مواردی که این اقدامات همراه با وسایل متقلبانه و اغفال باشد، منطبق با تعریف جرم کلاهبرداری سنتی بوده و حتی ممکن است با توجه به مقیاس وسیع آسیب و اخلال ایجادشده در نظم اقتصادی، واجد وصف جرائم اقتصادی و در شرایط خاص، مشمول عنوان شدید افساد فی الارض گردد. رأی وحدت رویه‌ی شماره ۸۴۲ دیوان عالی کشور نیز با سپردن صلاحیت رسیدگی به تمامی جرائم قانون اخلال در نظام اقتصادی به دادگاه انقلاب، حاکی از عزم نهاد قضایی برای برخورد سخت‌گیرانه با این پدیده است.

از منظر فقه اسلامی و با استناد به تعالیم رضوی، ارزیابی رمزارز لاکسون به نتایج مشابهی منجر می‌شود. با تطبیق ماهیت این طرح بر قواعد فقهی، روشن می‌شود که لاکسون مصداق بارز «اکل مال به باطل» است؛ چرا که سودهای کلان برای عده‌ای قلیل، مستقیماً از محل زیان اکثریت اعضا و بدون هیچ پشتوانه‌ی اقتصادی واقعی و فعالیت مولد تأمین می‌شود. همچنین، قاعده «نفی سبیل» - با تأکید امام رضا علیه‌السلام بر استقلال اقتصادی مسلمین - دال بر حرمت فعالیت در پلتفرم‌های ناشناس و خارج از کنترل حاکمیت اسلامی است که زمینه نفوذ و سلطه‌ی اقتصادی بیگانگان را فراهم می‌سازد. قاعده «اتلاف» و «إضاعه المال» نیز به دلیل ایجاد خسارت گسترده و هدررفت سرمایه‌های مردم، و قاعده «احترام اموال مسلمین» به دلیل ایجاد تورم و شکاف طبقاتی ناشی از ورود نامتوازن پول مجازی، همگی بر حرمت ذاتی چنین طرح‌هایی صحه می‌گذارند.

در یک نگاه کل‌نگر، همپوشانی و انسجام کامل بین تحلیل‌های حقوقی و فقهی قابل توجه است. نظام حقوقی ایران، با الهام از موازین فقهی، نه تنها شرکت‌های هرمی را به دلیل تبعات مخرب اقتصادی‌شان غیرقانونی می‌داند، بلکه از منظر شرعی نیز این فعالیت‌ها به دلایل متعدد، باطل و حرام قلمداد می‌شوند. روایات نقل‌شده از امام رضا علیه‌السلام در زمینه حرمت ضرر رساندن به مسلمانان، ربا و اکل مال به باطل، چارچوب ارزشی مستحکمی را برای محکومیت این قبیل طرح‌ها ارائه می‌دهند. در نتیجه، رمزارز لاکسون و طرح‌های مشابه، پدیده‌هایی غیرقانونی، غیرشرعی و غیرعقلانی هستند که با بهره‌گیری از جهل مالی و طمع افراد، ضمن ایجاد خسارات اقتصادی کلان، اعتماد عمومی به نظام مالی را

مخدوش و بسترهای فساد و نابرابری را تشدید می‌کنند. مقابله مؤثر با این پدیده، علاوه بر برخورد قضایی قاطع، مستلزم ارتقای سواد مالی جامعه، نظارت فعال نهادهای ناظر و تبیین گسترده احکام شرعی در این حوزه است. این پژوهش بر ضرورت رویکردی پیشگیرانه و فرهنگ‌محور، در کنار برخورد کیفی، به عنوان راهبرد اصلی برای مصونیت بخشی اقتصاد ملی در برابر این تهدیدات سیستماتیک تأکید می‌نماید.

منابع و مآخذ

- قرآن کریم**، (۱۳۸۹ش)، ترجمه مکارم شیرازی، ناصر، قم، علی ابن ابی طالب علیه السلام.
- ابن بابویه قمی، محمد بن علی، (۱۴۰۴ق)، **عیون أخبار الرضا علیه السلام**، بیروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.
- حیب زاده، محمد جعفر، (۱۳۷۹ش)، **محاربه در حقوق کیفری ایران**، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- حسینی زیدی، سید ابوالقاسم و عبادی، مهدی، (۱۴۰۲)، **مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در منظومه احادیث امام رضا علیه السلام**، پژوهشنامه امام رضا علیه السلام و علوم روز، (۱۱)، ۶۶-۵۱.
- حکیمی، محمد، (۱۳۸۱ش)، **امام رضاعلیه السلام-زندگی و اقتصاد**، مشهد، آستان قدس رضوی.
- صحرائیان، سید مهدی، (۱۳۸۴ش)، **تجارت الکترونیک و مدیریت بازاریابی و فروش شبکه‌ای چند مرحله‌ای**، تهران، معارف.
- صمدی لرگانی، محمود؛ شهیر، امید، (۱۳۹۶ش)، **بیت کوین در ایران و تحلیل آن از دیدگاه‌های مالی، حقوقی و فقه اسلامی**، همایش ملی پژوهش‌های حسابداری و مدیریت با رویکرد کسب و کارهای نوین، تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن.
- طالبیان، حسین، (۱۳۹۸)، **شیوه‌های نوین مقابله با جرائم اقتصادی**، کارگاه، ۱۳(۴۹).۵۱-۶۷.
- طباطبایی راد، سید مصطفی، (۱۳۸۸ش)، **تاجران کلاهبردار؛ بررسی شرکت‌های هرمی و بازاریابی شبکه‌ای در ایران و سایر کشورها**، تهران، موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- طباطبایی، محمد حسین، (۱۳۸۳ش)، **المیزان فی تفسیر القرآن**، قم، موسسه النشر الاسلامی.
- عطارزاده، سعید؛ جلیلان، مهدی؛ ساریخانی، عادل، (۱۳۹۲ش)، **بازاریابی شبکه‌ای در فقه و حقوق کیفری ایران**، پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، ۳۴(۰).۸۴-۵۹.
- علی بن موسی علیه السلام، امام هشتم، (۱۴۰۶ق)، **الفقه المنسوب إلى الإمام الرضا علیه السلام**، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- عمید، حسن، (۱۳۷۴ش)، **فرهنگ فارسی عمید**، تهران، امیر کبیر.
- فراهیدی، خلیل، (۱۴۰۹ق)، **العین**، قم، مؤسسه دارالهجره.
- فیروزآبادی، نجم الدین محمد، (۱۴۲۴ق)، **قاموس المحيط**، بیروت، دار الکتب العلمیه.
- قاسم زاده، فریدون، (۱۳۸۴ش)، **مصاحبه در خصوص بازاریابی شبکه‌ای**، نشانی صفحه اینترنتی: www.nms.ir تاریخ بارگذاری: مشخص نیست.
- کبیری، سهیل؛ شفیعی خورشیدی، علی اصغر، (۱۳۹۷ش)، **اخلال در نظام اقتصادی کشور**، تهران، مجلد.
- کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷ق)، **کافی**، تهران، دار الکتب الإسلامیه.
- مجلسی، محمد باقر، (۱۳۶۸ش)، **بحار الانوار**، بیروت، دار إحياء التراث العربی.

معین، محمد، (۱۳۸۶ش)، **فرهنگ فارسی**، تهران، امیرکبیر.

موسوی بجنوردی، محمد حسن، (۱۴۱۹ق)، **القواعد الفقهیه**، تحقیق: مهدی مهریزی و محمد حسن درایتی، قم، الهادی.

میر محمد صادقی، حسین، (۱۳۹۷ش)، **جرایم علیه اموال و مالکیت**، تهران، میزان.

نباتی حصارلو، آیت، (۱۳۸۵ش)، **بررسی علل گرایش افراد به عضویت در شبکه بازاریابی گلد کوئست**، تهران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

یزدی، سید مصطفی محقق داماد، (۱۴۰۶ق)، **قواعد فقه**، تهران، مرکز نشر علوم انسانی.

پایگاه ها:

خبرگزاری فارس

References

- The Holy Quran, (2010), Translator: Naser Makarem Shirazi, Qom, Ali ibn Abi Talib (A.S.).
- Ali bin Musa (A.S.), the Eighth Imam. (1986 AH). *Al-Fiqh al-Mansub ila al-Imam al-Reza (A.S.)*. Qom: Daftar-e Entesharat-e Eslami-ye Jame'eh-ye Modarresin-e Howzeh-ye Elmiyyeh-ye Qom.
- Al-Kulayni, Muhammad bin Ya'qub. (1987 AH). *Al-Kafi*. Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
- Al-Majlisi, Muhammad Baqir. (1989). *Bihar al-Anwar*. Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi.
- Amid, Hassan. (1995). *Farhang-e Farsi-ye Amid*. Tehran: Mo'asseseh-ye Entesharat-e Amir Kabir.
- Attarzadeh, Saeed; Jalilian, Mahdi; Sarikhani, Adel. (2013). Network Marketing in Iranian Jurisprudence and Criminal Law. *Pazhuhesh-ha-ye Feqh va Hoquq-e Eslami*, 34(0), 59-84.
- Farahidi, Khalil. (1989 AH). *Al-'Ayn*. Qom: Mu'assasat Dar al-Hijrah.
- Firuzabadi, Najm al-Din Muhammad. (2004 AH). *Al-Qamus al-Muhit*. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Habibzadeh, Mohammad Jafar. (2000). *Moharebeh in Iranian Criminal Law*. Tehran: Daftar-e Nashr-e Asar-e Elmi-ye Daneshgah-e Tarbiat-e Modares.
- Hakimi, Mohammad. (2002). *Imam Reza (A.S.) Life and Economy*. Mashhad: Mo'asseseh-ye Chap va Entesharat-e Astan-e Quds-e Razavi.
- Hosseini Zeidi, Seyyed Abolqasem & Ebadi, Mahdi. (2023). Components of Resistance Economy in the Framework of the Hadiths of Imam Reza (A.S.). *Pazhuheshnameh-ye Emam Reza (A.S.) va Olum-e Ruz*, 1(1), 51-66.
- Ibn Babuyah al-Qummi, Muhammad bin Ali. (1984 AH). *'Uyun Akhbar al-Reza (A.S.)*. Beirut: Mu'assasat al-'Alami lil-Matbu'at.
- Kabiri, Soheil; Shafiei Khorshidi, Ali Asghar. (2018). *Disrupting the Country's Economic System*. Tehran: Entesharat-e Majd.
- Mir Mohammad Sadeqi, Hossein. (2018). *Crimes Against Property and Ownership*. Tehran: Mizan.
- Moein, Mohammad. (2007). *Persian Dictionary*. Tehran: Entesharat-e Amir Kabir.
- Mousavi Bojnourdi, Mohammad Hassan. (1999 AH). *Al-Qawa'id al-Fiqhiyyah*. Researched by Mahdi Mehrizi and Mohammad Hassan Dorrati. Qom: Nashr al-Hadi.
- Nabati Hasarlou, Ayat. (2006). *Investigating the Reasons for Individuals' Tenden-*

- cy to Join the Gold Quest Marketing Network. Tehran: Faculty of Social Sciences, University of Tehran.
- Qasemzadeh, Faridoun. (2005). Interview regarding Network Marketing. Webpage address: www.nms.ir, Upload date: Not specified.
- Sahrayan, Seyyed Mahdi. (2005). E-Commerce and Management of Multi-Level Network Marketing and Sales. Tehran: Entesharat-e Ma'aref.
- ysis from Financial, (Legal and Islamic Jurisprudence) Perspectives. National Conference on Accounting and Management Research with an Approach to New Businesses, Tonekabon, Islamic Azad University, Tonekabon Branch.
- Tabatabai Rad, Seyyed Mostafa. (2009). Fraudulent Traders; A Study of Pyramid Schemes and Network Marketing in Iran and Other Countries. Tehran: Mo'asseseh-ye Tahqiqati-ye Tadbir-e Eqtesad.
- Tabatabai, Mohammad Hossein. (2004). Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an. Qom: Mu'assasat al-Nashr al-Islami.
- Talebian, Hossein. (2019). New Methods of Combating Economic Crimes. Karagah, 13(49), 51-67.
- Yazdi, Seyyed Mostafa Moqaddam Damad. (1986 AH). Qawa'id-e Fiqh. Tehran: Markaz-e Nashr-e Olum-e Ensani.

Websites:

Fars News Agency.